

עקרונות פעולה לשימוש ביצירות לצורכי הוראה ומחקר

פורום השכלה נגישה*

א. מהו שימוש הוגן

"שימוש הוגן" הוא עקרון משפטי המאפשר לאזן בין הצורך להגן על זכות היוצרים מצד אחד לבין זכות המשתמשים מצד שני. השימוש ביצירות מוגנות במסגרת פעילות אקדמית, שעיקרה הוראה ומחקר, הוא בעל חשיבות עליונה, ובלעדיו לא ניתן להעמיד דור המשך משכיל במדינת ישראל. שימוש הוגן במסגרת האקדמיה הוא שימוש מידתי לצורכי הוראה ומחקר.

אין דרך פשוטה לקבוע מהו שימוש הוגן ביצירה. סעיף 19 לחוק זכות יוצרים תשס"ח – 2007 (להלן: חוק זכות יוצרים) מספק מסגרת בלבד לבחינת הנסיבות בהן שימוש ייחשב הוגן. זכויות המשתמשים המעוגנות בסעיף 19 לחוק זכות יוצרים אינן מהוות רשימה סגורה. את זכויות המשתמשים לא ניתן לפרט ברשימה פרטנית ומדויקת. יש להעניק פרשנות גמישה לעקרון השימוש ההוגן באופן שמשקף את הצרכים המיוחדים של האקדמיה בישראל.

עקרונות הפעולה המפורטים במסמך זה משקפים את העמדה המקובלת בקרב מוסדות להשכלה גבוהה באשר להגנות השימוש ביצירות לצורכי הוראה ומחקר. העקרונות נועדו לסייע למוסדות האקדמיים בישראל להגיע להכרעה במקרים קונקרטיים האם שימוש כלשהו הוא שימוש הוגן ועל כן מותר על פי החוק.

עקרונות הפעולה נועדו לשמש ככלי עזר להפחתת אי הוודאות בקשר לסוגי השימושים המותרים ביצירות במסגרת שימושים אקדמיים, על ידי הבהרה מהו שימוש מותר באופן ודאי ומתן כללי הכרעה בנוגע למקרים גבוליים המחייבים הפעלת שיקול דעת. אין בעקרונות אלה כדי לשלול מצבים נוספים שאף בהם השימוש הוגן ועל כן מותר. עקרונות הפעולה אינם באים לקבוע "תקרה" מקסימלית או "רצפה" מינימלית של ההיתר לשימוש חופשי ביצירות. אמנם קביעת כלל כמותי לשימוש הוגן ביצירות היא בעייתית, שכן עקרון השימוש ההוגן הוא גמיש מטבעו ובכך טמון היתרון שבו. עם זאת, הצורך ליישם מערכת שיקולים מורכבת, על בסיס יומיומי, בנוגע למספר עצום של שימושים, איננו ישים ועל כן גורר חוסר ודאות באשר למותר. חוסר ודאות זה מוביל להימנעות משימוש חיוני ביצירות ופוגע בהגשמת יעדי החוק. אמת מידה כמותית מסייעת ביצירת ודאות בנוגע למהו שימוש מותר, והיא מאפשרת לזהות את הנסיבות המחייבות הפעלת שיקול דעת מורכב יותר. לפיכך, יש בה כדי לסייע להנגשת החומרים הדרושים לצורכי הוראה שתשרת את מטרת החוק.

עקרונות פעולה אלה משותפים לכלל המוסדות האקדמיים המצוינים בנספח א', אשר השתתפו בתהליך בניית ההבנות בנושא או שאימצו אותם. עקרונות פעולה אלה חלים על פעילותם של מוסדות אקדמיים העוסקים במחקר והוראה ופועלים שלא למטרות רווח. המוסדות השותפים לעקרונות הפעולה מכירים בחשיבות העליונה של שימוש ביצירות לקידום ההוראה והמחקר, בצד הצורך בשמירה על זכויות יוצרים.

* פורום להשכלה נגישה, ובגיבוש עקרונות הפעולה נטלו חלק נציגי המוסדות להשכלה גבוהה המנויים בנספח א'.

שימוש ביצירות לצרכים אקדמיים שונה במהותו מכל שימוש אחר ביצירות, בין אם מסחרי ובין אם לאו, שכן הוא חיוני לפעילות האקדמית. פעילות אקדמית היא חיונית לקיומה של חברה נאורה ומשכילה ולהכשרתם של חוקרים ויוצרים חדשים. לפיכך, השימוש ביצירות לתכלית זו משרת את מטרת דיני זכויות היוצרים.

עקרונות הפעולה מושתתים על ההנחה כי פעילות המוסדות נעשית בתום לב, באופן סביר ובשים לב למכלול התנאים, הצרכים והדרישות בכל מקרה נתון.

ב. הנחיות לפרשנות ראויה של השימוש ההוגן

סעיף 19 לחוק זכות יוצרים קובע:

"19. שימוש הוגן

- (א) שימוש הוגן ביצירה מותר למטרות כגון אלה: לימוד עצמי, מחקר, ביקורת, סקירה, דיווח עיתונאי, הבאת מובאות, או הוראה ובחינה על ידי מוסד חינוך.
- (ב) לצורך בחינה של הוגנות השימוש ביצירה לעניין סעיף זה, יישקלו, בין היתר, כל אלה:
- (1) מטרת השימוש ואופיו;
 - (2) אופי היצירה שבה נעשה השימוש;
 - (3) היקף השימוש, מבחינה איכותית וכמותית, ביחס ליצירה בשלמותה;
 - (4) השפעת השימוש על ערכה של היצירה ועל השוק הפוטנציאלי שלה.
- (ג) השר רשאי לקבוע תנאים שבהתקיימם ייחשב שימוש לשימוש הוגן".

סעיף 19 לחוק זכות יוצרים מתווה את המסגרת לבחינת הוגנות השימוש ביצירה בכל מקרה נתון. ככל שתצטבר פסיקה ענפה יותר כך תגבר הבהירות של הכלל. בהעדר פסק דין מנחה בישראל בנוגע ליישום כלל השימוש ההוגן בקשר לשימוש ביצירות למטרות הוראה ומחקר, עקרונות הפרשנות שלהלן משקפים את העמדה המקובלת בקרב הקהילה האקדמית, בנוגע לכללי המותר והאסור בשימוש ביצירות במסגרת פעילות אקדמית.

מטרת השימוש

סעיף 19(א) לחוק זכות יוצרים קובע, כי כדי לענות על השאלה האם שימוש כלשהו ביצירה הוא הוגן, ראשית יש לבחון את מטרת השימוש. מטרת השימוש היא מעין מבחן-על, הבודק אם השימוש החופשי ביצירה מוצדק.

לענייננו, מטרת השימוש היא לצורכי הוראה, מחקר ולימוד, במסגרת פעילותו של מוסד אקדמי שאין לו כוונות רווח. החוק מבקש לעודד שימוש למטרות אלה ולכן התיר שימוש כאמור במפורש. שימוש ביצירות לצורכי הוראה ומחקר מחייב חופש פעולה בבחירת התכנים, שיבטיח הנגשה של החומרים הנחוצים ללומדים ולחוקרים על פי שיקולים מקצועיים בלבד. על כן, נקודת המוצא ביישום סעיף 19 היא כי שימוש הוגן לצורכי הוראה או מחקר הוא מותר, אלא אם כן השיקולים השונים המפורטים בסעיף 19 (ב) מטים את הכף באופן ברור למניעת שימוש זה.

השיקולים בשימוש הוגן

מטרת השימוש ואופיו

לצורך בחינת הוגנות השימוש, יש לשקול את מטרת השימוש ואופיו. לעניין זה, כל אחד מהמאפיינים המנויים להלן, ייחשב כשיקול התומך בהוגנות השימוש:

א. שימוש לא מסחרי – אחד השיקולים המרכזיים בבחינת אופיו של השימוש הוא השאלה האם מדובר בשימוש מסחרי ביצירה. כאשר מדובר בשימוש לא מסחרי הדבר תומך בהכרה בשימוש כהוגן ועל כן מותר.

המוסדות להשכלה גבוהה פועלים שלא למטרות רווח. אין בגביית שכר לימוד בלבד כדי להפוך את פעילות המוסד למסחרית. אף אם שכר הלימוד נועד לכסות על ההוצאות, עדיין אין בכך כדי לשוות אופי מסחרי לפעילות המוסדות האקדמיים (ראו למשל פסק הדין ב"ע"א 326/00 עירית חולון נ' אן. א.ם. סי. מוסיקה בע"מ ואח', פ"ד נז (3) 658 (2003) שם נקבע כי גביית דמי מנוי על ידי ספרייה ציבורית לא הפך את פעילותה לנושאת רווח מסחרי). כמו כן, אף אם פירות המחקר ממוסחרים בסופו של דבר, המחקר הוא בראשיתו מחקר אקדמי.

ב. שימוש טרנספורמטיבי – שיקול נוסף שהודגש בפסיקה האמריקנית, במסגרת בחינת אופיו של השימוש, הוא השאלה האם מדובר בשימוש טרנספורמטיבי ביצירה, שהוא, לדוגמה, שימוש שמשנה את היצירה בה נעשה שימוש על ידי תוספת ביטוי, משמעות או מסר חדשים (Cambell v. Acuff-) (Rose Music, Inc., 510 U.S. 569, 579, (1994); או שימוש ביצירה באופן שונה או למטרה או פונקציה שונה מזו של היצירה המקורית (Perfect 10, Inc. v. Amazon.com, Inc., 508 F.3d 1146, 1165 (9th Cir.2007)). כאשר מדובר בשימוש טרנספורמטיבי הדבר תומך בהכרה בשימוש כהוגן ועל כן הוא מותר.

לעיתים קרובות, שימוש ביצירות לצורכי הוראה ומחקר שונה מהמטרה לשמה נוצרה היצירה, אף אם לא נעשה שינוי בתוכן של היצירה עצמה, ועל כן הדבר יתמוך במסקנה כי השימוש הוא הוגן ועל כן מותר. דוגמאות לשימוש טרנספורמטיבי שכזה הן שילוב קטע מתוך ספר שלא נועד למטרות הוראה, בלקט למטרות הוראה, או שילוב כתבה מן העיתון בבחינה.

ג. שימוש שסביר היה להניח כי בעל הזכויות לא יתנגד לו – דוקטרינת השימוש ההוגן נועדה, בראש וראשונה, להכשיר שימוש ביצירות במקרים בהם בעל הזכויות מתנגד לו. עם זאת, לעיתים, דוקטרינת השימוש ההוגן יכולה לשמש להכשרת שימוש ביצירות שסביר כי בעל הזכויות ביצירה לא היה מתנגד לו. לעיתים, העלויות הכרוכות בהשגת ההסכמה מבעל הזכויות, לשימוש ביצירתו, עלולות לקעקע את השימוש בה, אף על פי ששיקולים עניינים, הנוגעים להוראה ומחקר, מצריכים את השימוש ביצירה המסוימת. כאשר מדובר בשימוש ביצירה, אשר סביר היה להניח מראש כי בעל הזכויות בה לא היה מתנגד לו, הדבר תומך בהכרה בשימוש הוגן ועל כן מותר.

דוגמאות לשימושים שסביר כי בעל הזכויות לא יתנגד להם, הן שימוש שקרוב לזוטי דברים או לשימוש בחלק מן היצירה שאף שהוא מהותי, הוא פעוט. דוגמה נוספת היא שימוש ביצירה באופן שמתיישב עם תכלית הפקתה, כגון מחקר אקדמי, שמטבעו נועד להפצה בקרב הקהילה האקדמית.

אופי היצירה שבה נעשה השימוש

לצורך בחינת הוגנות השימוש, יש לשקול את אופי היצירה שבה נעשה השימוש. לעניין זה, כל אחד מהמאפיינים להלן, ייחשב כשיקול התומך בהוגנות השימוש:

א. יצירות המתארות עובדות, תהליכים ונתונים, או כאלה שמציגות את ממצאיו של מחקר מדעי; כאשר מדובר ביצירה הכוללת בעיקרה חומרים שאינם מוגנים כשהם בלבדם, כגון נתונים, טבלאות, עובדות היסטוריות, תזות מדעיות, תרגילים, היקף השימוש המותר יהיה רחב יותר ובלבד שאין המדובר בספר לימוד.

ב. יצירות הנושאות אופי אקדמי, שחוברו על ידי חוקרים או מרצים במוסד להשכלה גבוהה או במוסד אקדמי דומה מחוץ לישראל.

ג. יצירות שאין אליהן גישה אלקטרונית זמינה, כגון מאגרי מידע או כתבי עת אלקטרוניים, או שהם מופיעים כספר אלקטרוני המופץ מסחרית.

ד. יצירות שאזלו מן השוק ולא ניתן להשיגן באופן סביר.

ה. יצירות שבאופן סביר ורגיל אינן נרכשות כספרי לימוד על ידי תלמידים במוסדות להשכלה גבוהה. כאשר מדובר בספר, יש לבחון האם זהו ספר לימוד או ספר שאינו ספר לימוד. ספר לימוד הוא ספר שנכתב מתוך מטרה עיקרית שישמש להוראה, בעוד שספר שאינו ספר לימוד, אף שעשוי בהחלט לשמש למטרות הוראה, לא נכתב מתוך מטרה מוצהרת כזאת. השימוש המותר בספר שאינו ספר לימוד יהיה רחב יותר.

היקף השימוש, מבחינה איכותית וכמותית, ביחס ליצירה בשלמותה

לצורך בחינת הוגנות השימוש, יש לשקול את היקף השימוש ביצירה. לעניין זה, כל אחד מהמאפיינים להלן ייחשב שיקול התומך בהוגנות השימוש:

א. היקף השימוש ביצירה צריך להיות מידתי ביחס לנחוץ לצורכי ההוראה או המחקר. ההחלטה כי כמות השימוש מידתית לשם קיום המחקר או ההוראה יכולה להיעשות על בסיס הצהרה של האדם המבקש את השימוש ביצירה, כגון המרצה, המתרגל וכיו"ב.

ב. צריך לבדוק האם הכמות שהועתקה נדרשת באופן סביר לשם הגשמת המטרה של ההוראה, או שמא די בכמות קטנה יותר לשם הגשמת מטרה זו. למשל, בנוגע לצילום או לתמונה, הגשמתה של מטרת ההוראה בדרך כלל תחייב להעתיק את היצירה בשלמותה. כך גם ביחס למאמר מדעי, או כתבה בעיתון. מצד שני, ברור כי אין להעתיק, למשל, ספר שלם לצורך הוראה. בהקשר זה לא ניתן לנקוב במספר מדויק של עמודים ואין כמויות מדויקות, או נוסחה כמותית, המשקפות אמת מידה ראויה. למרות זאת, התגבשה המלצה כמותית, המפורטת להלן.

השפעת השימוש על ערכה של היצירה ועל השוק הפוטנציאלי שלה

לצורך בחינת הוגנות השימוש, יש לשקול את השפעת השימוש ביצירה על ערכה ועל השוק הפוטנציאלי שלה. לעניין זה, כל אחד מהמאפיינים המנויים להלן ייחשב כשיקול התומך בהוגנות השימוש:

א. יצירת עותקים של היצירה, שאינם מהווים תחליף ליצירה המקורית, יהוו בדרך כלל שימוש הוגן, שכן שימוש כזה אינו פוגע בשוק של היצירה המקורית. לכן, אם השימוש ביצירה אינו מספק את הביקושים בשוק המקורי של היצירה, השימוש צריך להיחשב הוגן.

ב. קיומה של פגיעה כלכלית בבעל זכויות היוצרים, כתוצאה מהשימוש ביצירה, אינה שוללת מראש את הגינות השימוש. ציפיותו של בעל זכות היוצרים לרווח, מוגבלת לשימושים ביצירה אשר אינם מהווים שימוש הוגן. לפיכך יש לבחון בכל מקרה לגופו את טיב הפגיעה הכלכלית. למשל, יש לבחון האם הפגיעה הכלכלית נגרמה כתוצאה מהעמדת תחליף ליצירה, או שמא ההפסד הכספי נגרם מעצם קיומו של השימוש ללא תשלום. פגיעה כלכלית מהסוג השני, איננה שוללת את הוגנות השימוש, שכן אחרת דוקטרינת השימוש ההוגן תרוקן מתוכנה. בנוסף לזאת, יש לבחון את היקף הפגיעה. למשל, אם מדובר בפגיעה קלה ופעוטת ערך, הדבר יתמוך בהתרת השימוש.

ג. בקביעת קיומו של שוק פוטנציאלי ליצירה יש לאמוד את הציפיות הלגיטימיות של בעל הזכויות ביצירה, לגבי אותו שוק חדש. שימוש במסגרת הוראה ומחקר ביצירה עשוי להיות מחוץ לציפיות לגיטימיות אלה. בהקשר זה הגבלה טכנולוגית על סוג המשתמשים, למשל הגבלת שימוש לתלמידי הקורס במשך הקורס, יכולה להבטיח כי רק מי שרשאי לעשות שימוש הוגן יזכה בגישה ליצירה וכי השימוש ביצירה לא יפגע בשווקים נוספים, מעבר למסגרת ההוראה והמחקר במוסדות אקדמיים.

V. קרדיט – ציון השם

בפסיקה הישראלית התגבש שיקול נוסף לבחינת הוגנות השימוש ביצירה והוא הקפדה על מתן קרדיט ליוצר היצירה בה נעשה השימוש (ראו למשל פסק הדין בע"א Eisenman 2790/93 נ' קמרון, פ"ד נד (3) 817). על כן, בשימוש ביצירה או בחלקה, יש להקפיד על מתן קרדיט ליוצר היצירה, בהיקף ובמידה המקובלים.

ג. עקרונות פעולה לשימושים ביצירות לצורכי הוראה (לא כולל מחקר)

1. הנגשת יצירות לצורכי הוראה באמצעים דיגיטליים (שמורים דיגיטליים וסילבוסים מקוונים לרבות טקסט מלא באתרי הקורסים).

א. תיאור השימוש

במסגרת פעילות ההוראה במוסדות להשכלה גבוהה, יש צורך בהנגשת יצירות באמצעים דיגיטליים לתלמידים. הנגשה זו נעשית באמצעות טכנולוגיות ההנגשה השונות, הנפוצות בקרב הקהילה האקדמית, כגון רשת האינטרנט, מחשבים אישיים, נגני מדיה, טלפונים סלולריים (להלן שמורים דיגיטליים). ההנגשה הדיגיטלית נעשית למטרות הוראה, והיא חיונית על מנת לספק את צרכי ההוראה והלימוד במאה ה-21. מערכת השמורים הדיגיטליים נועדה להנגיש לתלמידים את חומרי ההוראה בפורמט יעיל לקריאה ולחיפוש, חסכוני בנייר וידידותי לסביבה. הדבר נועד לאפשר לתלמידים לגשת אל חומר הקריאה הנחוץ במסגרת קורס בכל עת ומכל מקום, במסגרת קורסים פרונטליים או במסגרת הוראה מרחוק.

א. הכלל

1. הנגשת חומרי הלימוד באמצעות שמורים דיגיטליים מותרת, כאשר היא נחוצה לצורך הוראת הקורס ונעשית בהיקף ובמידה הדרושים לצורכי הוראה.

2. מומלץ כי בכל מוסד ייושם הכלל באמצעות מנגנון קבלת ההחלטות שלהלן: המוסד ימנה אחראי להערכת ההיתר לשימוש בחומר מוגן. גורם זה יפעיל את כלל הפעולה המפורט להלן. במקרים בהם כלל הפעולה אינו מניב מסקנה ברורה, תועבר ההכרעה לפורום (גורם ממונה, צוות מקצועי או ועדה) שיפעיל שיקול דעת בהתאם למדיניות המוסד.

3. ההכרעה האם מדובר בשימוש הוגן מצריכה בחינה של התנאים שבסעיפים 3 ו-4 להלן:

א. חומר ההוראה נדרש על ידי מרצה לצורך קורס הנלמד במוסד (לדוגמה, על בסיס הצהרת

המרצה כי המדובר בחומרים הדרושים לצורך הוראת הקורס).

ב. לא קיימת גישה חופשית כדין לחומר, במקורות הפתוחים לעיון הציבור ברשת האינטרנט

(כגון, טיוטה אחרונה באתר הבית של הכותב, או במאגרי המידע של מוסד האם, או של

הספרייה האקדמית).

ג. הנגשת החומר מוגבלת לתלמידי הקורס ולצוות האקדמי והמנהלי במוסד, ורק למשך תקופת

הלימודים והבחינות.

ד. לספריית המוסד יש גישה כדין לעותק אחד לפחות של הספר ממנו נלקחו החומרים.

4. שימוש הוגן הוא שימוש מידתי לצורכי הוראה ומחקר. אין מדובר ב"אלגוריתם" בו מוזנים נתונים ומופק פלט, אלא ביישום של שיקולים שונים כמכלול, על מנת להכריע בדבר היקף השימוש המותר.

יודגש, שהיקף השימוש שמתואר להלן הינו ההיקף המינימלי המותר והוא נועד לשמש כלל אצבע לזיהוי מהיר של שימושים מותרים על פניהם. במקרים רבים גם שימוש בהיקף נרחב יותר מזה האמור להלן, מהווה שימוש הוגן. ההכרעה במקרה שכזה מחייבת הפעלת שיקול דעת, בהתאם למכלול השיקולים שלעיל, והדבר יוכרע על ידי הגורם המוסמך במוסד.

בקביעת היקף השימוש ההוגן ילקחו בחשבון השיקולים הבאים:

- שימוש בכחמישית מתוך ספר מהווה שימוש הוגן. הבחינה אינה רק כמותית אלא גם איכותית.
- בלי לגרוע מן הזכות לסרוק ספר שלם בהתאם להוראות סעיף 30(א) לחוק זכות יוצרים, מותר לסרוק ספר שלם ששום עותק ממנו אינו מצוי באוסף הספרייה, אם הספר אזל מהוצאה לאור (Out of Print).
- שימוש במאמר מכתב עת או מספר שהוא אסופת מאמרים, בשלמותו, מהווה שימוש הוגן. במידה שנדרשת הנגשה של מספר מאמרים מתוך אותה החוברת, הגיליון או הכרך של כתב העת, או מתוך הספר המהווה אסופת מאמרים לאותו הקורס, יש לבחון את הוגנות השימוש בשים לב למכלול השיקולים האמורים.
- שימוש ביצירה שאיננה ניתנת לחלוקה בשלמותה (כגון תמונה, צילום, טבלה, תרשים או שיר) מהווה שימוש הוגן.

5. שימוש שהוא מעבר להיקף המתואר לעיל, או שאינו עומד בתנאים שצויינו לעיל, יהיה גם הוא במקרים רבים שימוש הוגן, אבל הוא יחייב הפעלת שיקול דעת בנוגע למכלול אמות המידה.

2. הנגשת יצירות לצורכי הוראה באמצעות מקראות מודפסות

א. תיאור השימוש

בצד הצורך בהנגשת יצירות באמצעים דיגיטליים במסגרת פעילות הוראה במוסדות להשכלה גבוהה קיים צורך בהנגשת חומרי לימוד באמצעי המסורתי של מקראות מודפסות. המקראות הן ליקוט מודפס של מאמרים, קטעים מתוך ספרים, או מסמכים אחרים, אשר נכללו ברשימת הקריאה של הקורס. מטרת ההדפסה היא להקל על התלמיד בקריאת החומר ובעיון בו בהתאם לצורכים הפדגוגיים והחופש האקדמי של כל מרצה.

ב. הכלל

היות שהמקראות הן למעשה הדפסה של החומרים שאותם ניתן להנגיש לתלמידים גם באמצעים דיגיטליים, עקרונות הפעולה אשר צוינו לעיל, בנוגע לשמורים דיגיטליים, יחולו בשינויים המחוייבים גם ביחס למקראות מודפסות.

1. ההכרעה האם מדובר בשימוש הוגן מצריכה בחינה של התנאים שבסעיפים 1 ו-2 להלן:
- א. חומר ההוראה הנכלל במקראה נדרש על ידי מרצה לצורך קורס הנלמד במוסד (לדוגמה, על ידי הצהרת המרצה כי המדובר בחומרים הדרושים לצורך הוראת הקורס).
 - ב. המקראות יודפסו רק עבור תלמיד הלומד בקורס ויסופקו לתלמדי הקורס בלבד.
 - ג. לספריית המוסד יש גישה כדין לעותק אחד לפחות של הספר ממנו נלקחו החומרים.
 - ד. מחיר המקראות ישקף את עלות הפקתן.
2. היקף השימוש בחומר המוגן: שימוש הוגן הוא שימוש מידתי לצורכי הוראה ומחקר. היקף השימוש המותר בחומרים מוגנים במסגרת מקראות מודפסות ייקבע בהתאם לכללים החלים על שמורים דיגיטליים, קרי:
- שימוש בכחמישית מתוך ספר מהווה שימוש הוגן. הבחינה אינה רק כמותית אלא גם איכותית.
 - שימוש במאמר מכתב עת או מספר שהוא אסופת מאמרים, בשלמותו, מהווה שימוש הוגן. אם נדרשת הנגשה של מספר מאמרים מתוך אותה החוברת, הגיליון או הכרך של כתב העת או מתוך הספר המהווה אסופת מאמרים לאותו הקורס, יש לבחון את הוגנות השימוש בשים לב למכלול השיקולים האמורים.
 - שימוש ביצירה שאיננה ניתנת לחלוקה בשלמותה (כגון, תמונה, צילום, טבלה, תרשים, שיר) מהווה שימוש הוגן.
3. שימושים שאינם עומדים בתנאים שצוינו לעיל או שהם מעבר להיקף המתואר לעיל הם במקרים רבים שימוש הוגן, אך הם מחייבים הפעלת שיקול דעת בנוגע למכלול אמות המידה.

נספח א'

המוסדות להשכלה גבוהה ששותפים בגיבוש עקרונות הפעולה או באימוצם*

1.	אוניברסיטת חיפה
2.	המסלול האקדמי, המכללה למנהל
3.	אוניברסיטת בר-אילן
4.	אוניברסיטת בן-גוריון
5.	האוניברסיטה העברית בירושלים
6.	האוניברסיטה הפתוחה
7.	אוניברסיטת תל-אביב
8.	הטכניון
9.	מכון ויצמן למדע
10.	המרכז האוניברסיטאי אריאל
11.	המכללה האקדמית בית ברל
12.	מכללת גורדון
13.	מכללת חולון HIT
14.	המרכז הבינתחומי הרצליה
15.	מכללת סמינר הקיבוצים
16.	המכללה האקדמית נתניה

מכללת אורנים	.17
מכללת אורות ישראל	.18
מכללת אורט בראודה	.19
המכללה האקדמית תל-חי	.20
המכללה האקדמית גליל מערבי	.21
המכללה האקדמית צפת	.22
המכללה האקדמית עמק יזרעאל	.23
המכללה האקדמית תל אביב-יפו	.24
מכללת שערי משפט	.25
הקמפוס האקדמי אחווה	.26
המכללה האקדמית כנרת	.27

*בגיבוש עקרונות הפעולה נטלו חלק גם מלמ"ד ומיט"ל